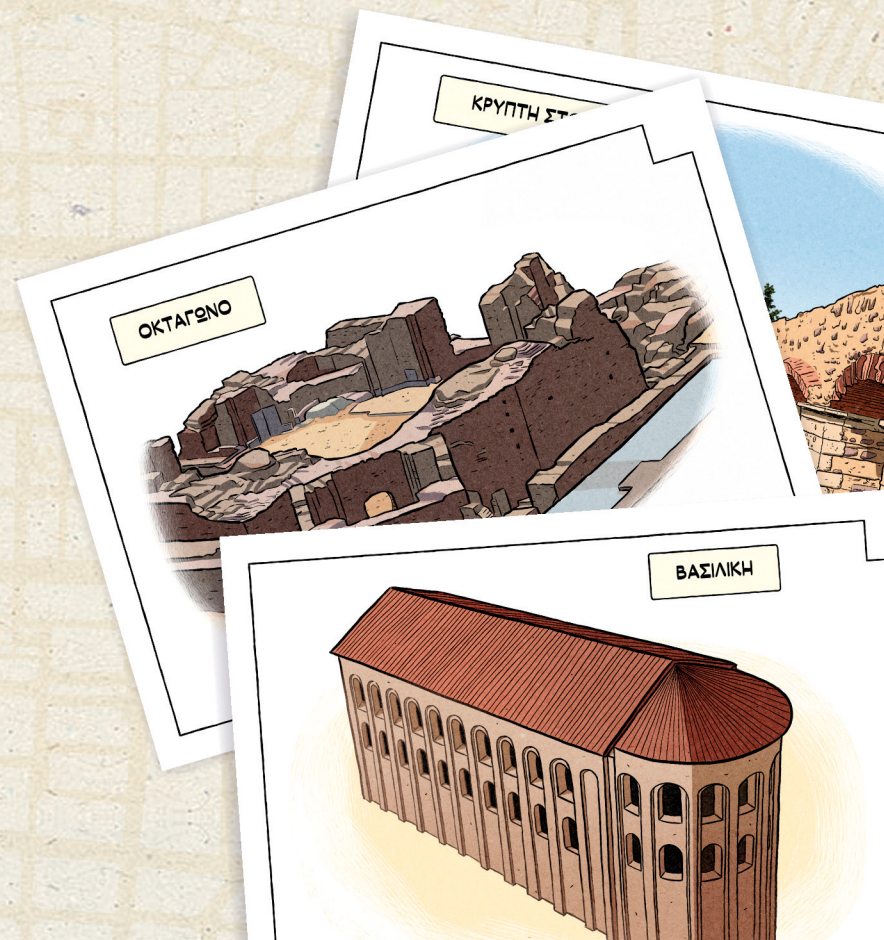

ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΕΝΤΥΠΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ

**Τα
μυστικά
της πόλης**

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΕΝΤΥΠΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΘΗΤΗ

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα:

«Τα μυστικά της πόλης. Ταξιδεύοντας στον χώρο και τον χρόνο της Θεσσαλονίκης»

Γενικός συντονισμός:

Ελισάβετ Τσιγαρίδα, αναπληρώτρια προϊσταμένη
Εφορείας Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης

Γενική επιμέλεια:

Γιάννης Καρλιάμπας, αρχαιολόγος – μουσειολόγος

**Κείμενα, σχεδιασμός εκπαιδευτικών δράσεων,
επιμέλεια εντύπου:**

Κάτια Κωστή, αρχαιολόγος - μουσειολόγος

Εικονογράφηση: Αλέκος Παπαδάτος

Γραφιστικός σχεδιασμός: Νίκος Βαλασιάδης

Παραγωγή εντύπου: ΚΕΘΕΑ ΣΧΗΜΑ & ΧΡΩΜΑ

Copyright 2023

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης
Επταπύργιο, Θεσσαλονίκη, Τ.Κ. 54003
E-mail: eforoth@culture.gr

ISBN: 978-960-89373-5-2

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

**Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εισαγωγή

Ελάτε να μάθουμε παίζοντας τη Θεσσαλονίκη. Γνωρίζετε πού ήταν η αρχαία Αγορά της πόλης; Ξέρετε τι ήταν τα ερείπια που βλέπουμε στην πλατεία Ναβαρίνου;

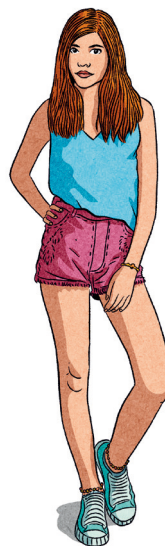
Η Θεσσαλονίκη από την ίδρυσή της, το 316/15 π.Χ., ήταν πάντοτε μια μεγάλη πόλη. Στους δρόμους, τις πλατείες, σε κάθε γωνιά της, ζούσαν άνθρωποι που δούλευαν, διασκεδάζαν, λάτρευαν το θεό ή τους θεούς τους. Απομεινάρια της ζωής αυτών των ανθρώπων είναι κομμάτια της σύγχρονης πόλης. Κάποια ξεχωρίζουν και κάποια είναι κρυμμένα.

Περπατώντας, κυριολεκτικά ή μεταφορικά, στην πόλη ανακαλύπτουμε τα μνημεία της. Τα μνημεία που, ακόμη και όταν μας είναι πολύ γνωστά, κρύβουν μέσα τους μυστικά από την ιστορία της πόλης. Το παρελθόν που είναι παρόν και σήμερα. Απλοί άνθρωποι, αριστοκράτες και αυτοκράτορες της αρχαίας επο-

χής έρχονται δίπλα μας σε έναν περίπατο στη σύγχρονη πόλη.

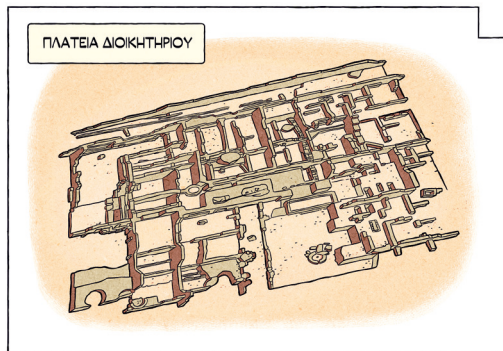
Αυτά και πολλά άλλα θα τα μάθουμε ανακαλύπτοντας «τα μυστικά της πόλης».

ΤΙ ΛΕΣ; ΠΑΜΕ ΝΑ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΟΥΜΕ
ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ;

ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ ΙΔΕΑ!

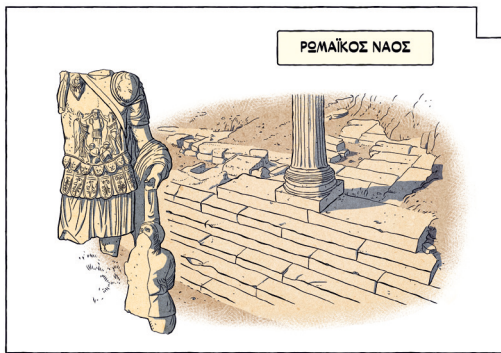
Πλατεία Διοικητηρίου...

με διαχρονικά δημόσια
κτίρια και δρόμους

3^{ος} αιώνας π.Χ.

- ⊙ Ανάμεσα στα πολυάριθμα ευρήματα υπάρχουν μια μαρμάρινη κεφαλή της θεάς Αφροδίτης και νομίσματα των ρωμαίων αυτοκρατόρων Νέρωνα και Αδριανού.
- ⊙ Η περιοχή ονομαζόταν μέχρι τα βυζαντινά χρόνια Μπαλαάτ, δηλαδή Παλάτια, και φιλοξενούσε τα βυζαντινά ανάκτορα.
- ⊙ Πάνω στα ερείπια των βυζαντινών ανακτόρων έχτισαν οι Τούρκοι το δικό τους διοικητήριο, το Κονάκι ενώ σήμερα στεγάζει το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης.
- ⊙ Στα νεώτερα χρόνια προοριζόταν να γίνει πάρκινγκ για αυτοκίνητα.

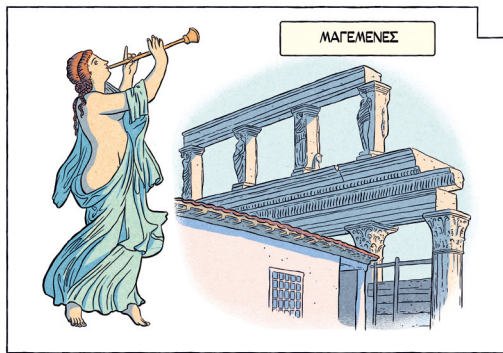
Ρωμαϊκός Ναός...

αφιερωμένος στην
αυτοκρατορική λατρεία

2^{ος} αιώνας

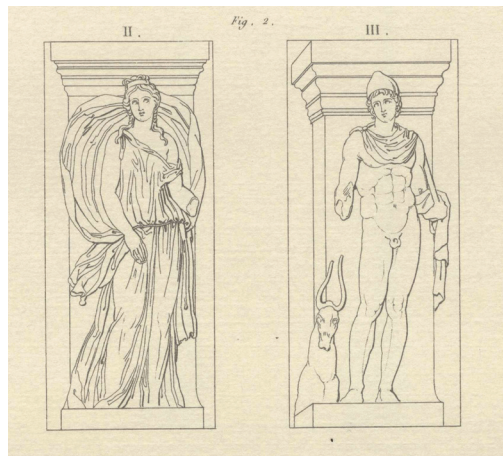
- ⊙ Στο ναό βρέθηκαν εντυπωσιακά αγάλματα. Είναι της ρωμαϊκής εποχής και απεικονίζουν τη θεά Ρώμη, το Δία, έναν άνδρα που φοράει τήβεννο και δύο τον Αδριανό!
- ⊙ Στην περιοχή που βρέθηκε ο ναός ήταν συγκεντρωμένοι οι περισσότεροι ναοί και ιερά κατά τη ρωμαϊκή εποχή.
- ⊙ Ο ναός βρέθηκε το 1936 κατά τη διάρκεια εργασιών για την ανέγερση οικοδομής.

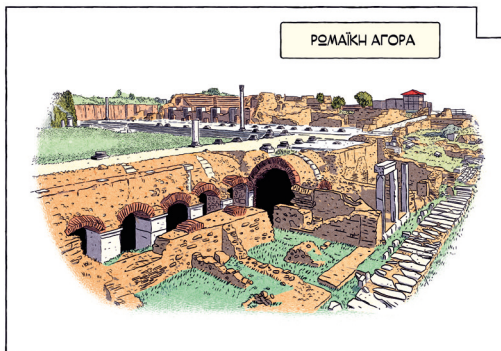
Στοά των Ειδώλων...

ένα μαγεμένο μνημείο

2^{ος} αιώνας

- Οι μορφές που απεικονίζονται στα γλυπτά των Μαγεμένων είναι του Διονύσου, της Μαινάδας, ενός Διόσκουρου, της Αριάδνης, του Γανυμήδη, της Νίκης, της Λήδας και, πιθανόν, της Ελένης.
- Τα αγάλματα αποσπάστηκαν το 1864 από τον Γάλλο Εμμανουέλ Μίλλερ και πλέον βρίσκονται στο Λούβρο.
- Το μνημείο είναι γνωστό με διάφορες ονομασίες όπως *Incantadas* (Μαγεμένες στα σεφαρδίτικα εβραϊκά), *Σουρέ Μαλέ* (Μορφές των Αγγέλων στα τουρκικά), Καρυάτιδες της Θεσσαλονίκης και Ελγίνεια της Θεσσαλονίκης.

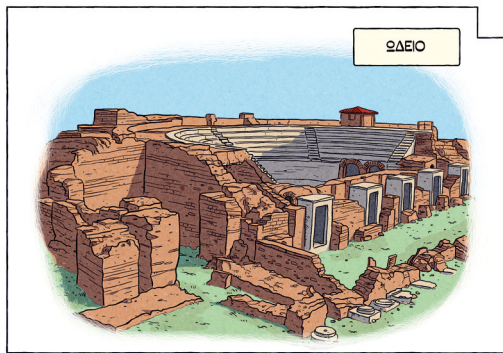

Ρωμαϊκή Αγορά... η καρδιά της πόλης

τέλη 2^{ου} αιώνα

- © Στην Αγορά υπάρχουν τα ερείπια ενός βαλανείου (αρχαίου λουτρού) που είναι ένα από τα παλαιότερα σωζόμενα δημόσια κτίρια της ελληνιστικής περιόδου στη Θεσσαλονίκη.
- © Γνώριζες πως στη θέση που βρίσκεται η Αγορά προοριζόταν να ανεγερθεί το δικαστικό μέγαρο της πόλης; Το σχέδιο αυτό όμως εγκαταλείφθηκε σταδιακά τη δεκαετία του '60.
- © Στο υπόγειο της Ρωμαϊκής Αγοράς υπάρχει μουσείο.

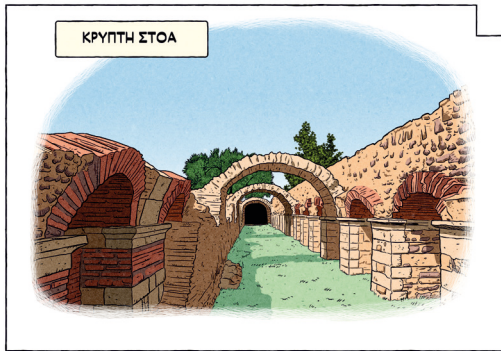
Ωδείο...

το στεγασμένο θέατρο

2^{ος} αιώνας

- ◎ Στο Ωδείο βρέθηκε μαρμάρινη πλάκα με κείμενο και διάφορες απεικονίσεις. Ήταν πρόσκληση σε αγώνες μονομαχίας, δηλαδή μια αντίστοιχη αφίσα των αρχαίων χρόνων.
- ◎ Δίπλα από το Ωδείο βρισκόταν το νομισματοκοπείο.

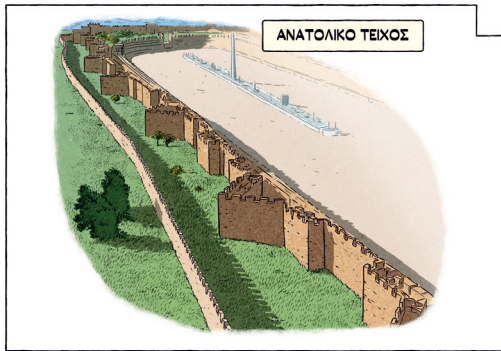

Κρυπτή Στοά... αλλιώς cryptoporticus

2^{ος} αιώνας

- © Η χρήση της διπλής στοάς σχετίζεται κατά περιόδους άμεσα με τη λειτουργία των καταστημάτων που βρίσκονται κατά μήκος της νότιας πλευράς.
- © Αργότερα, γύρω στον 6ο αιώνα, μετατράπηκε σε υπόγεια δεξαμενή νερού.
- © Λειτουργούσε και ως ανάλημμα της πλατείας.

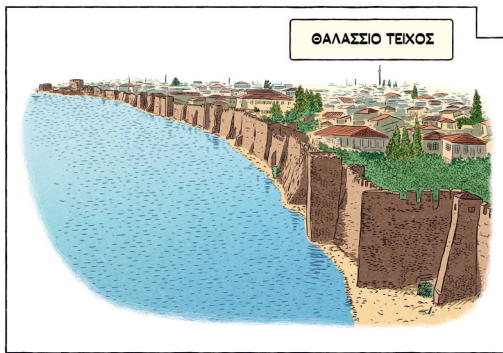
Το Ανατολικό Τείχος...

για τις εχθρικές
επιδρομές από τα
ανατολικά

4^{ος} αιώνας

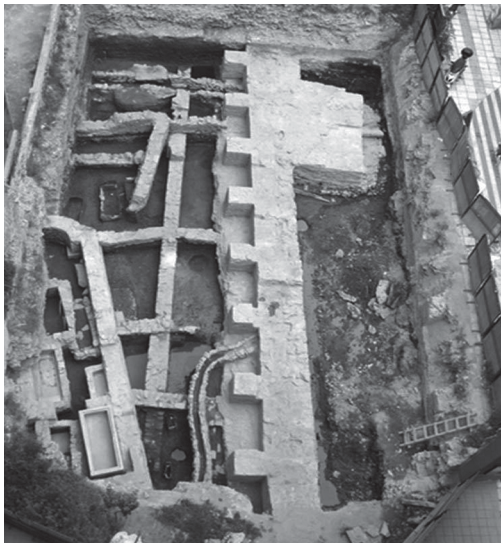
- ◎ Η οχύρωση ανά διαστήματα ενισχυόταν και διαμορφωνόταν ανάλογα με τις αμυντικές ανάγκες.
- ◎ Για την ενίσχυση της άμυνας υπήρχε ένας εξωτερικός περίβολος, το προτείχισμα.
- ◎ Η θέση του ανατολικού τείχους ορίστηκε πιθανόν από τον χείμαρρο που κατέβαινε από την Ευαγγελίστρια και χυνόταν στη θάλασσα δίπλα στο Λευκό Πύργο.

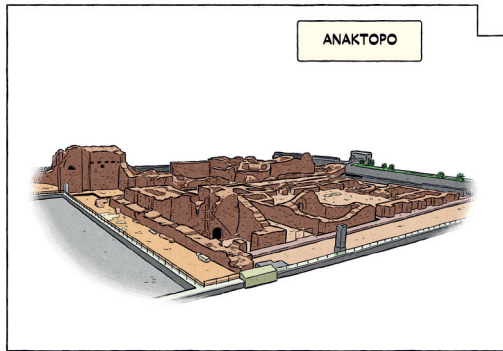
Τμήμα Θαλάσσιου Τείχους...

για άμυνα από εχθρικές
επιδρομές

3 - 4^{ος} αιώνας

- ◎ Διαδοχικά κατασκευάστηκαν δύο θαλάσσια τείχη. Το εσωτερικό είναι της ρωμαϊκής εποχής (3ος αι. μ.Χ.), ενώ το εξωτερικό είναι βυζαντινό (7ος αι. μ.Χ.).
- ◎ Τμήματα του θαλάσσιου τείχους έχουν εντοπιστεί και διασωθεί. Μπορεί να τα δει κάποιος στο ισόγειο και υπόγειο κάποιων σύγχρονων κτιρίων.

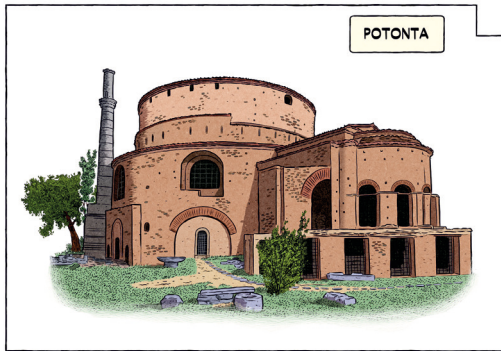
Το Ανάκτορο του Γαλέριου...

η κατοικία του αυτοκράτορα

τέλη 3^{ου} αιώνα

- ☉ Στο κεντρικό κτίριο υπήρχαν πύλες οι οποίες επέτρεπαν την επικοινωνία με τα υπόλοιπα κτίρια του συγκροτήματος.
- ☉ Στο κέντρο της αυλής υπήρχε ένα αναβρυτήριο, δηλαδή ένα σιντριβάνι.

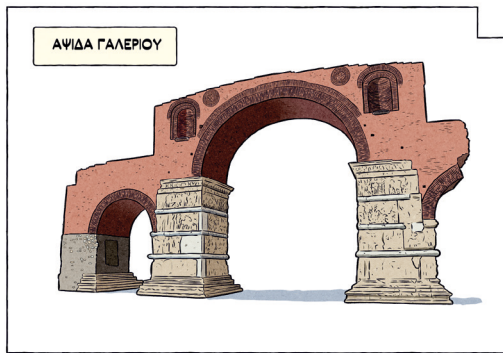
Ροτόντα...

το Πάνθεον της
Θεσσαλονίκης

4^{ος} αιώνας

- ☉ Σύμφωνα με τις βυζαντινές πηγές, αρχικά ο ναός ήταν αφιερωμένος στους Αγίους Ασωμάτων ή Αρχαγγέλους.
- ☉ Τα ψηφιδωτά της Ροτόντας είναι μοναδικής τέχνης.
- ☉ Ανήκει στα Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Unesco.

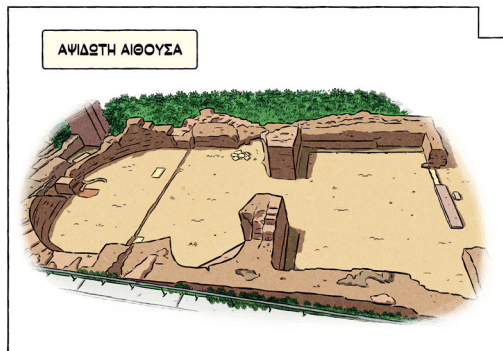

Αψίδα Γαλερίου... ραντεβού στην Καμάρα

αρχές 4^{ου} αιώνα

- ⦿ Αποτελούσε τμήμα ενός κτιρίου που βρισκόταν στη διασταύρωση δύο δρόμων. Του πιο κεντρικού δρόμου της πόλης και του δρόμου που οδηγούσε από τη Ροτόντα στο ανάκτορο.
- ⦿ Σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα εξαιτίας των φθορών της συνεχούς χρήσης και της έκθεσης του μνημείου σε ποικίλους περιβαλλοντικούς παράγοντες.
- ⦿ Ονομάζεται αλλιώς Καμάρα και αποτελεί σήμα κατατεθέν της πόλης και γνωστό σημείο συνάντησης.

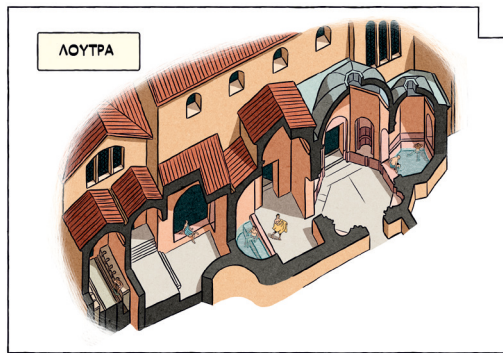
Αφιδωτή Αίθουσα...

για τις τελετές και
τα συμπόσια του
αυτοκράτορα

τέλη 3^{ου} αιώνα

- ☉ Τα δάπεδα είχαν μαρμάρινη επίστρωση κατασκευασμένη με την τεχνική opus sectile, δηλαδή, με πλακίδια διαφορετικού χρώματος που συνδυασμένα δημιουργούσαν γεωμετρικές συνθέσεις.
- ☉ Χρησιμοποιούνταν για συμπόσια και διάφορες τελετές που συνδέονταν με την παρουσία του αυτοκράτορα στον Ιππόδρομο.

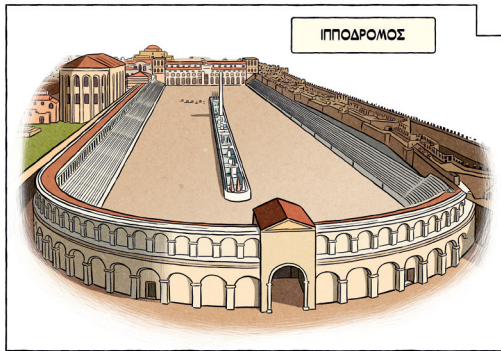
Λουτρά...

χώρος υγιεινής και
ψυχαγωγίας

τέλη 3^{ου} αιώνα

- ☉ Οι Ρωμαίοι ονόμαζαν τις αίθουσες για λούσιμο με κρύο, χλιαρό και ζεστό νερό, frigidarium, tepidarium και caldarium αντίστοιχα.
- ☉ Για τη θέρμανση των αιθουσών που διέθεταν λουτήρες ζεστού νερού, υπήρχε εστία από όπου ο θερμός αέρας της πυράς με ένα σύστημα αγωγών διοχετευόταν στους τοίχους και κάτω από τα δάπεδα!

Ιππόδρομος...

θέαμα και πολιτική

αρχές 4^{ου} αιώνα

- ☉ Ήταν ο χώρος όπου ο λαός επικοινωνούσε με τον αυτοκράτορα.
- ☉ Είχε χωρητικότητα 15.000 θεατών και δώδεκα διαμορφωμένους χώρους για τη στάθμευση και εκκίνηση των αρμάτων.
- ☉ Το 390 μ.Χ. σφαγιάστηκαν στον Ιππόδρομο με εντολή του αυτοκράτορα Θεοδοσίου 7.000 Θεσσαλονικείς.
- ☉ Ο δρόμος που βρισκόταν ο Ιππόδρομος, σήμερα ονομάζεται οδός Ιπποδρομίου.

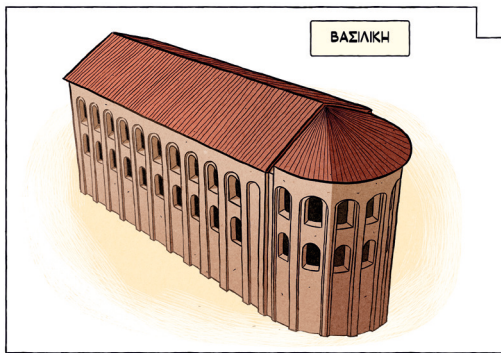
Οκτάγωνο...

αίθουσα του θρόνου
ή εκκλησία;

τέλη 3^{ου} αιώνα

- ☉ Έχει εμβαδόν 875 τ.μ., καλυπτόταν με θόλο μέγιστου ύψους 29μ.
- ☉ Για την κατασκευή του δαπέδου χρησιμοποιήθηκαν διάφορα είδη μαρμάρων από λατομεία της Ελλάδας και της Αιγύπτου.
- ☉ Καταστράφηκε τον 7ο αιώνα, εποχή που η πόλη συγκλονίζεται από ισχυρούς σεισμούς.

Βασιλική...

με αυτοκρατορική
μεγαλοπρέπεια

τέλη 3^{ου} αιώνα

- ☉ Η αψίδα έχει μήκος 67 μ. και υψωνόταν στα 30 μ.
- ☉ Πιθανόν αποτελούσε αίθουσα υποδοχής και ακροάσεων.
- ☉ Σε ψηφιδωτό της Βασιλικής υπάρχει για πρώτη και μοναδική φορά στα ψηφιδωτά του Γαλεριανού Συγκροτήματος η τεχνοτροπία του "ουράνιου τόξου".
- ☉ Το δάπεδο της αψίδας είναι διακοσμημένο με μαϊάνδρο αγκυλωτών σταυρών με παρεμβαλλόμενα μικρά και μεγάλα τετράγωνα.

Στήλη του Όφεως...

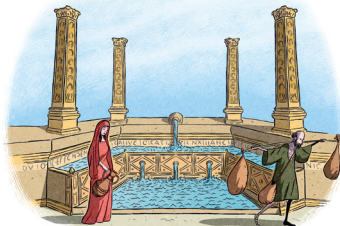
το μάρμαρο του φιδιού

4^{ος} αιώνας

- ☉ Τέτοιου είδους μνημεία τοποθετούνταν κατά τη ρωμαϊκή εποχή συνήθως σε κομβικά σημεία των πόλεων και λειτουργούσαν ως τοπόσημα.
- ☉ Έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν ως κολώνα φωτισμού και ως τηλεφωνικός στύλος.
- ☉ Σήμερα βρίσκεται πάνω σε πεζοδρόμιο, έξω από τον υποσταθμό της ΔΕΗ, επί της οδού Αγίου Δημητρίου.

ΚΡΗΝΑΙΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

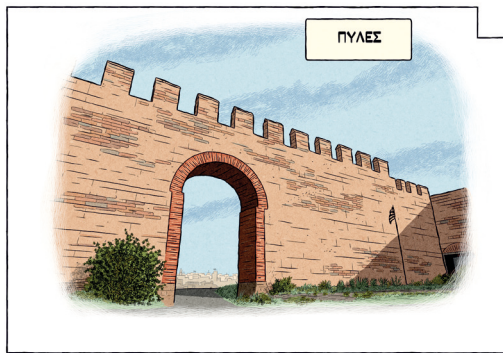
Κρηναίο οικοδόμημα...

στάση για νερό στο κέντρο
της πόλης

4^{ος} αιώνας

- ☉ Η μνημειακή κρήνη βρίσκεται επί της Decumanus Maximus, της πιο κεντρικής οδού της πόλης που σήμερα ονομάζεται Εγνατία.
- ☉ Στην αριστερή πλευρά της βάσης σώζεται αποσπασματικά η επιγραφή με το όνομα του χορηγού του μνημείου.
- ☉ Το νερό έρρεε σε μαρμάρινη εξαγωνική λεκάνη στην πρόσοψη της βάσης.

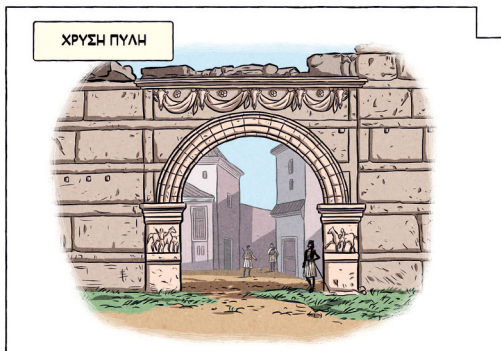

Πύλες...

περάσματα σε άλλη εποχή

- Οι περισσότερες πύλες είναι σήμερα εντελώς κατεστραμμένες ή σώζονται σε ερειπιώδη μορφή.
- Γνωστές πύλες της πόλης ήταν η πύλη του Γιαλού και η πύλη του Λέοντος, η πύλη Yeni Delik (Νέα Πύλη) και η πύλη Eski Delik (Παλαιά Πύλη), η Μεγάλη πύλη, η πύλη της Άννας Παλαιολογίνας και η πύλη της Ρώμης.

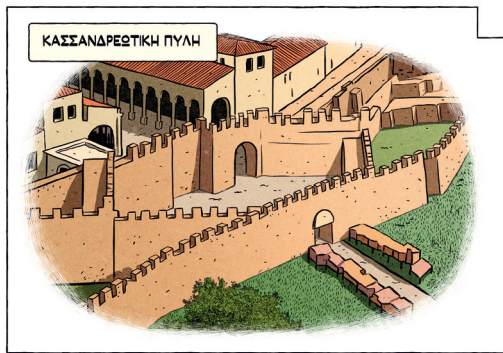
Χρυσή Πύλη...

η κεντρική είσοδος
της πόλης

1^{ος} ή 2^{ος} αιώνας

- ⊙ Στα λατινικά ονομαζόταν Porta Aurea και στα τουρκικά Βαρντάρ Καπού.
- ⊙ Η Χρυσή Πύλη κατεδαφίστηκε το 1874.
- ⊙ Έξω από τη Χρυσή Πύλη γιορτάζονταν στα βυζαντινά χρόνια η σημαντικότερη γιορτή της Θεσσαλονίκης, τα Δημήτρια.

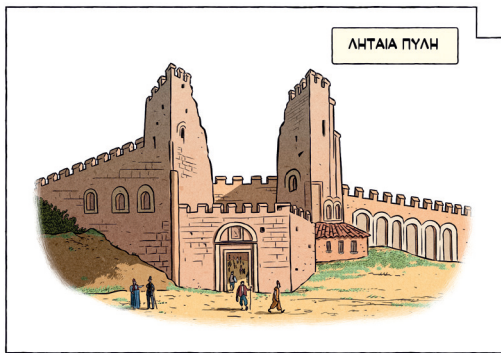

Κασσανδρεωτική Πύλη...

η ανατολική έξοδος
της πόλης

- ☉ Δε γνωρίζουμε ακριβώς πως ήταν χτισμένη.
- ☉ Από τον 10ο αιώνα είναι γνωστή ως Πύλη της Καλαμαριάς.
- ☉ Ο δρόμος που διέσχιζε την πόλη από τη Χρυσή έως την Κασσανδρεωτική Πύλη ονομαζόταν Decumanus Maximus. Ανά περιόδους είναι γνωστή ως Via Regia, Λεωφόρος των Βυζαντινών, Μέση Οδός και Φαρδύς Δρόμος. Πλέον ονομάζεται Εγνατία Οδός.
- ☉ Σήμερα η περιοχή που βρισκόταν η Κασσανδρεωτική Πύλη ονομάζεται πλατεία Συντριβανίου.

Ληταία Πύλη...

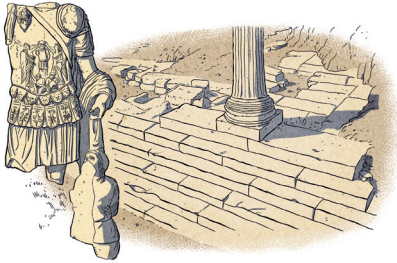
η δεύτερη μεγάλη
είσοδος της πόλης

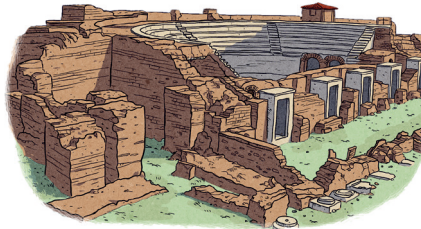
- © Στην πύλη υπήρχε εντοιχισμένη μια μαρμάρινη πλάκα με χαραγμένο ένα τούρκικο ποίημα.
- © Το άθροισμα των γραμμάτων του ποιήματος είναι η χρονολογία που ο Μουράτ Β' κατέκτησε τη Θεσσαλονίκη.
- © Από τη Ληταία Πύλη ξεκινούσε ο δεύτερος μεγάλος δρόμος που διέσχιζε την πόλη από τα δυτικά προς τα ανατολικά, η σημερινή οδός Αγίου Δημητρίου.

Αντιστοιχίζω τα μνημεία με την ονομασία τους!

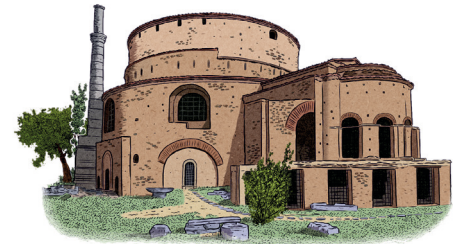
ΠΡΟΣΟΧΗ ΟΜΩΣ! ΜΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΠΕΡΙΣΣΕΥΕΙ!

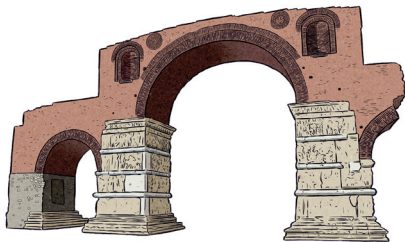
Α

Β

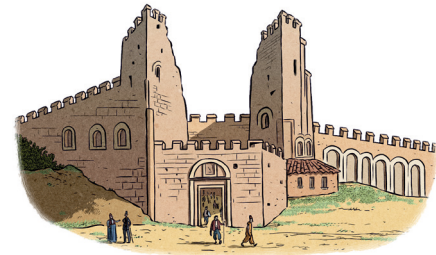
Γ

Δ

Ε

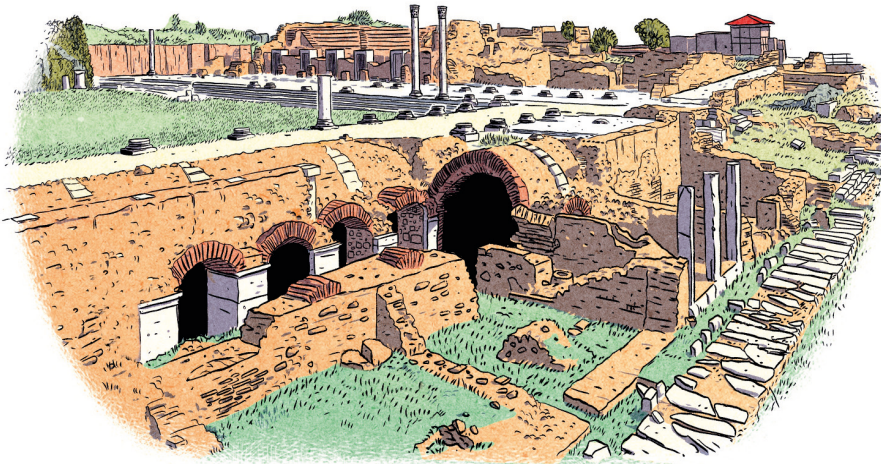
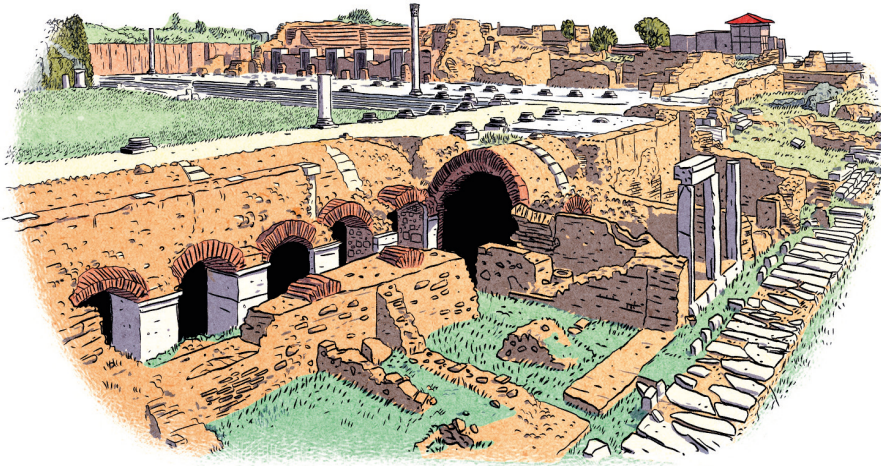
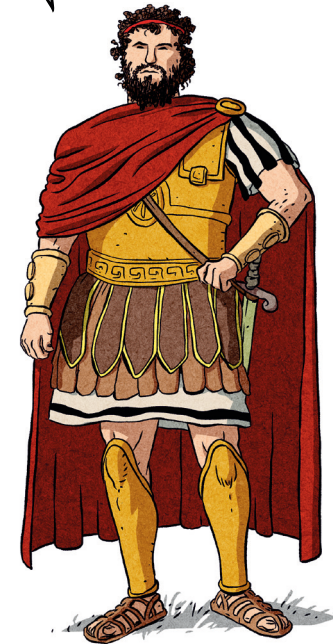

ΣΤ

1. ΡΟΤΟΝΤΑ 2. ΛΗΤΑΙΑ ΠΥΛΗ 3. ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΝΑΟΣ 4. ΩΔΕΙΟ 5. ΧΡΥΣΗ ΠΥΛΗ 6. ΑΨΙΔΑ ΓΑΛΕΡΙΟΥ 7. ΣΤΗΛΗ ΤΟΥ ΟΦΕΩΣ

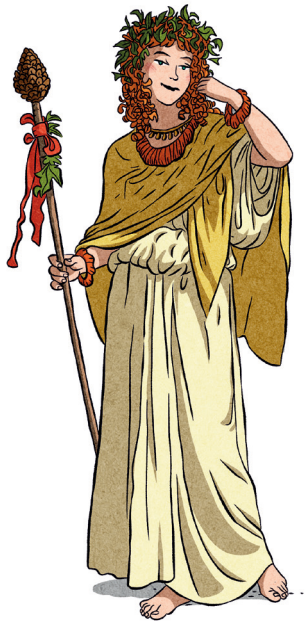
Εντοπίζω τις διαφορές!

ΟΙ ΔΥΟ ΕΙΚΟΝΕΣ
ΜΟΙΑΖΟΥΝ ΙΔΙΕΣ!
ΕΧΟΥΝ ΟΜΩΣ
ΕΠΤΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ!

Συμπληρώνω τα κενά!

ΠΟΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙ-
ΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ;

Κυκλώνω τα μνημεία που ανήκουν στο συγκρότημα του αυτοκράτορα Γαλέριου!

1. ΑΝΑΚΤΟΡΟ

4. ΚΡΗΝΑΙΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

7. ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ

9. ΩΔΕΙΟ

2. ΜΑΓΕΜΕΝΕΣ

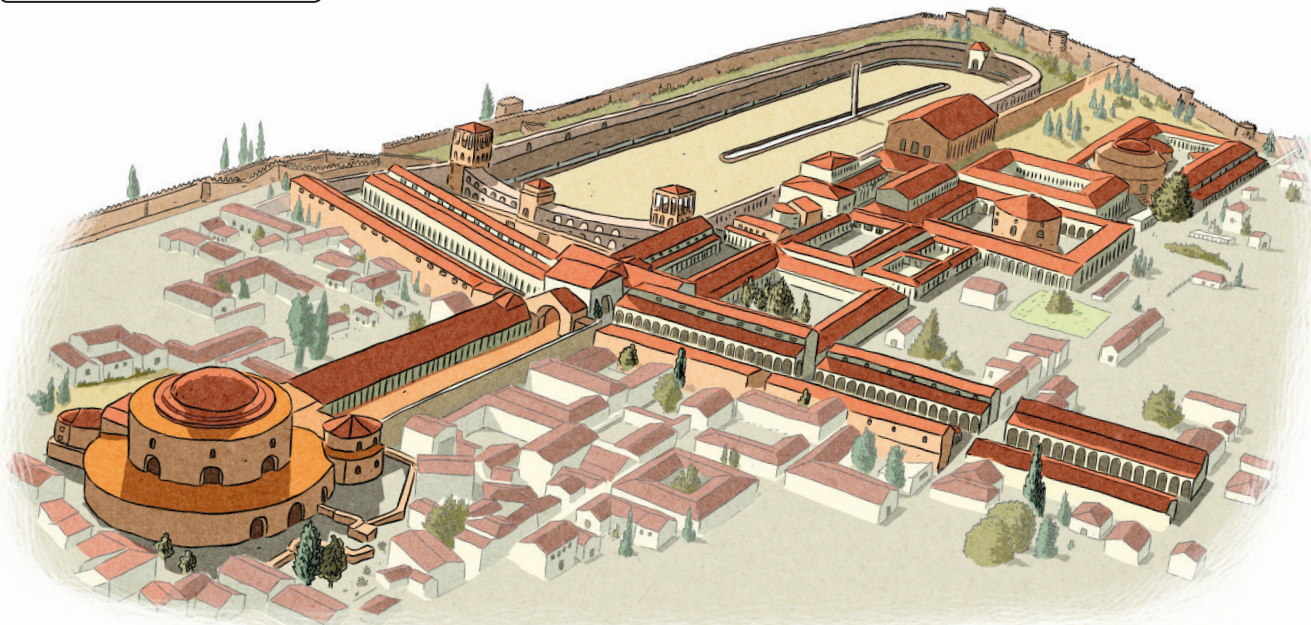
5. ΣΤΗΛΗ ΤΟΥ ΟΦΕΩΣ

8. ΚΡΥΠΤΗ ΣΤΟΑ

3. ΑΨΙΔΩΤΗ ΑΙΘΟΥΣΑ

6. ΑΨΙΔΑ ΓΑΛΕΡΙΟΥ

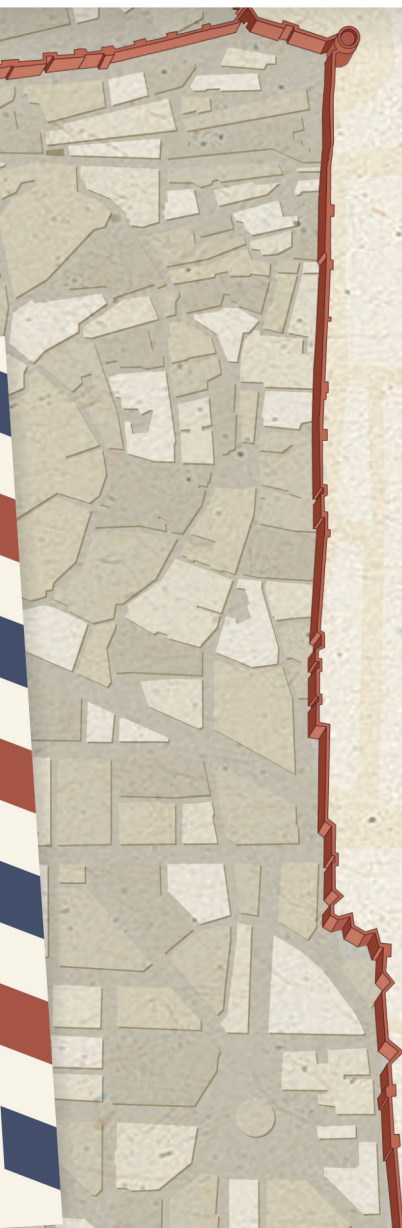
10. ΡΟΤΟΝΤΑ

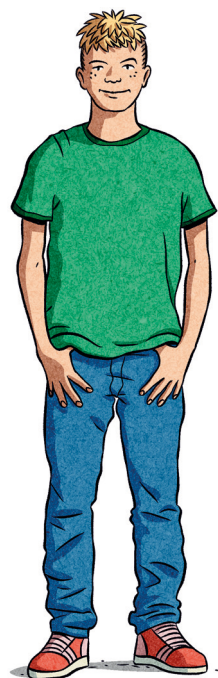
**Φτιάχνω μια
καρτ-ποστάλ με
τα μυστικά της
πόλης!**

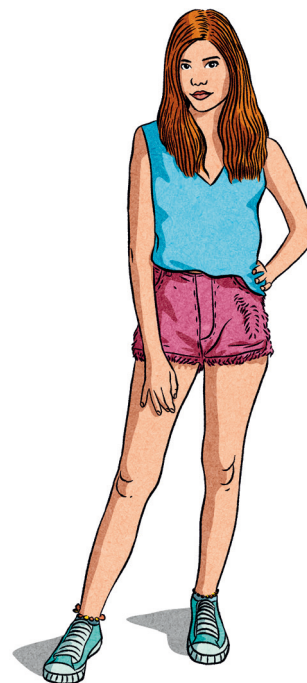
AIR MAIL
PAR AVION

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ! ΕΜΑΘΑ
ΟΛΑ ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΓΙΑ ΤΑ
ΑΡΧΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ!

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΥΠΟ-
ΛΟΙΠΑ ΧΡΟΝΙΑ;

Λύσεις

Αντιστοιχίζω τα μνημεία με την ονομασία τους!

σελίδα 26

A.3, B.4, Γ.1, Δ.6, E.7, ΣΤ.2

Συμπληρώνω τα κενά!

σελίδα 28

Ρωμαϊκός ναός, Ρωμαϊκή αγορά,
Μαγεμένες, Θαλάσσιο τείχος, Ροτόντα,
Ανάκτορο, Χρυσή πύλη

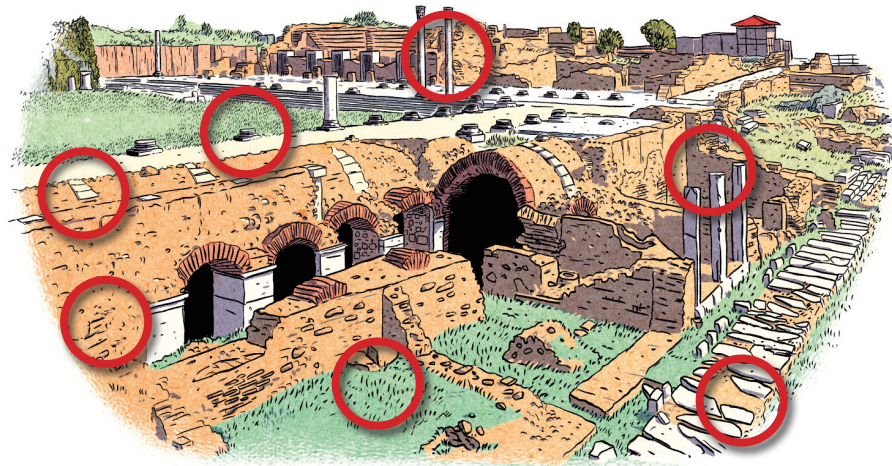
Κυκλώνω τα μνημεία που ανήκουν στο συγκρότημα του αυτοκράτορα Γαλέριου!

σελίδα 29

1, 3, 6, 7, 10

Εντοπίζω τις διαφορές!

σελίδα 27

Τα μυστικά της πόλης

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN: 978-960-89373-5-2